

(Convent, Grand Orient, 1923, p. 356). »Federativna organizacija narodâ uključuje ustanovu jedne nadržave ili države nadnacionalne, koja će imati tri vlasti: eksetativnu, legislativnu i sudbenu, t. j. da ima tri organa, nužna svakom društvu: jednu vladu, jedan parlament, jedno vrhovno sudište. Ovo sudište mora imati kazneni kodeks, civilni kodeks i kodeks za međunarodnu proceduru. Tu međunarodnu vlast mora sankcionirati međunarodna vojska ili policija. Dvije su ove faze istog razvitka: razoružati nesjedinjene države i naoružati federaciju ujedinjenih država« (Bull. off. Grande Loge, 1923, p. 235). Društvo naroda mora proučiti, kako će stvoriti »međunarodnu banku, koja će mobilizirati, zemljišni posjed, privatni i javni« (ib., p. 286).

EVROPSKA BILANCA.

Što je Evropa u g. 1925 ?

To je bolesnica, a o njezinom stanju ne će da se izrazi nijedan razborit liječnik, jer su pojavi i reakcije bile jedno drugoj tako protivne u ovo 12 mjeseci. Treba pustiti, da infekcija ide svojim tokom. Oslabljenje je veliko, i teško da će se svladati.

Ekonomski je položaj slabiji u g. 1925. nego li u g. 1924. Italija je iznimkom jer se ondje radi kao i prije. Broj iseljenika pada, jer u Italiji ima posla za Talijane više nego li prije rata. Kako to? Jer je osobna sigurnost jaka, barem sada. Odakle ta sigurnost? Jer ondje vlada uistinu vlada. Na kakov način, to je drugo pitanje. Štampa je prigušena, a politički su opozicionarci na sto muka. Ipak vlada sloboda, t. j. red na ulici u zakloništima, u tvornicama te ima razumijevanje za radnika, trgovca, industrijalca, seljaka, jer se svi tu mogu da bave svojim poslom, a da ih ne ometaju štrajkovi, da ih ne dave nameti, da ih ne tišti svojevolsnost birokrata niti in̄ prijeti revolucija.

U Njemačkojū naprotiv besposlica raste; industrija nema potrebnog kapitala i ne zna, kamo da prodade svoje proizvode. I Engleska ima premalo posla. Engleska i Belgija pokazuju, kako je ne prirodno dugo uzdržati boljitak u zemlji, gdje nema ratara ili ih je vrlo malo. Koliko je seljaka u Belgiji? Jedva 18% ukupnog pučanstva. Istina, ti su seljaci dobro organizirani. U Austriji je posredovanje Društva narodâ i nastojanjem Seipelove vlade imalo svojih plodova, ali je to slično umjetnoj respiraciji. Poljska je bila nerazborita, kada je htjela izdići vrijednost svog novca na štetu nacionalnog imetka. U Švicarskoj je sve skupo, jer je njezin franak neka mjera engleskoj liri i amerikanskom dolaru; industrija

jedva nešto izvozi i to s mukom, pa je zima započela s nezadovoljstvom. To je uzrok, što ondje javnost naginje prema lijevici, kako su pokazali zadnji izbori za Narodno vijeće. Prepuštam Francezima napokon, da sude o položaju, koji je nastao kod njih uslijed financijske krize. U glavnom su dakle besposlica i po-manjkanje kapitala uzrok ekonomske depresije, koja postoji u svoj Evropi.

Ova je depresija — svak to znade ili to doživljuje — loša savjetnica. Kad je življenje skupo, ljudi zaviđaju bogatašima; kad su nameti preveliki, onda podanici smatraju državu neprijateljom. Zlo je, kada država omogućuje besposlicu, pa tako podupire lijenost i ne diže se iznad zakupnika. Gotovo je svugdje provedena socijalna subvencija, a bit će vrlo lijepo, ako ona ne dovede do političke pobune. Zemlja je gotovo ispod sve Evrope iskopana, pa nam se čini da hodamo po peruti.

Kakav je politički položaj ?

Najmanje, što se može kazati, jest to: parlamentarne će se ustanove regbi zaustaviti. Parlamenti su se diskreditirali, pa i u Švicarskoj. Dvije velike države, stupovi kontinentalnog poretka, daju nam za to dokaz: Franceska i Njemačka. No nije li parlamentarna uprava drugdje zdravija ? U Belgiji je na vladi koalicija katolika i socijalista, pa tu ne može biti stalnosti. I Holandija je u sličnom položaju. U Čeho-Slovačkoj je metež stranaka, posljedica tužbi radi jezika i rasa, pa je vlada na labavim nogama. I Velika Britanija uzdržava svoj parlamentarizam, jer su u toj zemlji stare predaje. No i tu se počinje sumnjati, da li je ta ustanova pustila pravi korijen.

Pustimo s vida Englesku i Rusiju. To nijesu evropske države. Englesko je kraljevstvo zapravo savez naroda, jedan svijet položen uz drugi. Rusija je postala azijska država. Ostali dio Evrope, t. j. kontinent, prolazi kroz krizu vlasti. Sada se radi o tome, da li će demokracija uništiti parlamentarizam, ili će naprotiv s njime i propasti. Vraća se vrijeme zgodno za diktaturu. Nema sumnje fašistička je Itilija utješljiv pojav, zavidno riješenje; primjer, za kojim će se i drugi lako povesti. To je razlog, što mnogi šute o fašizmu ili ga ocrnjuju. Sigurno je to, da stalna sekta ocrnjuje Španjolsku, a ona se ipak pridžuje pomoću svoje diktature. Ali je i diktatura tek provizorna ustanova te ovisi o čovjeku, koji je bez nasljednika. A poslije ?

Poslije ? Novi je pojam vladanja i poretka, koje u sebi nosi sadašnja Evropa. Teške su to muke, možda će biti i krvave. Ta ova je vrst vlade sastavljena iz protivnih sastavina: revolucionarnih i reakcionarnih, premda i u njoj gospodari načelo auktoriteta. Ali u njoj nalazimo drugi pojam slobode. Tu se ne radi o teoretskoj i individualističkoj slobodi, kakovu nalazimo u čovječjim

pravima, nego o konkretnoj slobodi, vrhuncu osobnih, strukovnih i okružnih sloboda. To je demokracija postavljena na svoje normalno mjesto, u skućene celule, ali koje imaju više života nego li država ili stranke, obitelj, zanat i općina. I ako je demokracija kadra da se reformira, onda ne će više biti političkom nego socijalnom. Vlast međene pripadnosti, ali u toj gotovo apsolutna, djeluje, regulira i štiti svaku slobodu, pa ne će li takova vlast biti sreća budućnosti? Stabiliziranje vlasti je pitanje, koje je zapletenije u sastavu »eksplosivnije« u izvođenju nego li novčano pitanje.

Ekonomska depresija tura mase u anarhiju, ali im kriza demokracije i parlamentarizma otvara potrebu vlasti, čak diktature. To su dva protivna pravca, a **komunizam** hoće da to za se iskoristi. Je li to korist ili je to uzmak? Teško je na to odgovoriti. Komunizam je za svaki slučaj organiziran. Imate li knjigu »Executive elargi de l'Internationale communiste?« To je svezak od 300 stranica, koji analitički izvješćuje o sjednicama održanim od 31. ožujka do 6. travnja 1925. Preporučam vam, osobito Zonovier izvještaj o međunarodnom položaju i boljševizmu. Tu ne govori doktrinarac ili mističar ili kakav intelektualac; tu zbori realista, koji malo haje za formule, te hoće da pokaže položaj onakovim, kakav i jest. Gotovo sve je suho prikazano, ali nam dobro pokazuje, što je komunizam u sebi: predstraža ruskog imperijalizma pod oblikom donajšnjeg proletarijata. To je vojska, koja ima sve kreposti i sve pogreške vojske: slijepo sluša i izvodi naloge svojih poglavica, ali nema svojih misli. U početku je komunizam bio vjera, a sada je tek sekta. Prije je imao svojih ideja, a sada ima samo tuđe »direktive«. Uхватила ga je intelektualna sterilnost. Moskva sada zapovijeda, kako je to činio generalni štab Vilima II. s vojskama, Moskva zaista bolje poznaje istok nego li zapad. Komunizam valja motriti iz bliza, još više u g. 1926. nego li u g. 1925., jer se sada osvješćuje. On je oruđe državnog prevrata, koji može i uspjeti, ako uhvati zgodan čas i položaj.

Ako komunizam oslabi, više ne će biti u modi kod mase, a izgubit će i svoju aureolu kod poluintelegencije. I tada može nađoći nešto čudnovato: nastat će u masama radnika neki zapt, aristokratski i bojni duh, kako će poluintelegenciji nametnuti osjećaj realnosti i kult vlasti. Malo će trebati, da komunistička mladež postane »reakcionarna«, kako se veli, *sic vos non vobis*.

Vazda mi se činilo, da je najveća pogibao za budućnost Evrope intelektualna anarhija, kad je spojena s ekonomskom depresijom. Ipak nam se ne čini, da je znatno porasla. Naprotiv. Neke su ideje, neke nauke, neke mode već otrcane. Psihoanaliza se već diskreditira. »Aziatizam« i njegove mistično-filozofske forme nesamo da ne napreduju nego očito nazaduju. U Njemačkoj panteizam više ne vole. Spengler uzmiče pred Schelerom. Ruski se utjecaj

malo širi, jer nailazi na očevidnu reakciju. Uostalom je dobro, što je boljševizam proizveo slabiju književnost i umjetnost, jer bi inače on obnovio sebi u korist djelo, koje proveo Tolstoj, Dostojevski i Gorki; ali je izvor regbi presušio. Međutim valja i to konstatirati: fašizam nije znao okupiti intelektualce niti je nada- hnuo umjetnost ili književnost. U kratko sve su nauke i svi filo- zofski sistemi, politički i socijalni intelektualno sterilni ili su više manje iznemogli. To je neugodan pojav, barem za te intelek- tualce.

Ne ima i jedan veseli pojav. To je neprijeporno probuđenje vjerskog čuvstva, vjerske umjetnosti, religiozne književnosti, a to nada sve u korist katolicizma. I izrazi su se sami povratili: ono, što su Homais i njegova subrača zvali »tamom«, ne može se pri- mjentiti Crkvi — ni najzasukaniji njezini protivnici ne usuđuju se to njoj prišiti, — nego to više pripada, kao osveta, onim ljudima ili sistemima, koji su se ponosili da oni predstavljaju napredak i »svjetlost«. Katolicizam je danas utočište intelegencije i njezina obrana.

Izvan katoličke Crkve vjersko pitanje muči sve više i više ljudske duše, da čute sve to jače potrebu jedinstvenosti. To nam pokazuje i crkveni sabor, koji su g. 1925. u Stockolmu održale crkve rastavljene od Rima. Taj je koncil velikí, dobar događaj. Svijet opet postaje kršćanskim, a kršćanstvo katoličkim lagano, ali sigurno.

Što da zaželimo Evropi u g. 1926? Da i dalje traje. Ona treba da očuva međunarodni mir, pa i bilo i pomoću kompromisa i privremenih ugovora, da onda izluči malo po malo mikrobe, koji su je zarazili. Tijelo je slabo, duh je spreman. Napokon se sje- timo: Evropom vlada ljudska konfuzija, ali i Božja Providnost. Tu se dakle valja uzdati i ne upasti u iluzije — iako je to u da- našnjim prilikama vrlo teško.

G. de Reynold,

sveučilišni profesor u Bernu i član komisije
intelektualne kooperacije u Ligí naroda.

